

A szlovák népnyelvkutatás eredményei

A szlovák népnyelvkutatás több mint másfél évszázados múltra tekint vissza, kezdeteit ugyanis a XVIII. sz. végére szokás tenni. Megindulása Anton Bernoláknak (1762—1813), az első szlovák irodalmi nyelv megteremtőjének irodalmi munkásságával és szótárírói tevékenységével függ össze. Bernolák ugyan még nem volt tudatos népnyelvkutató, de a szlovák irodalmi nyelvnek első ízben történő kodifikálásakor akarva-akaratlanul is érintenie kellett néhány nyelvjárási kérdést. Az 1790-ben kiadott nyelvtanában (*Grammatica slavica ad systema scholarum nationalium accomodata*) több helyen vet föl nyelvjárási jelenségekkel összefüggő problémákat. Közmondásgyűjteményt és népi szólásokat is közöl benne. A halála után, 1825—27-ben Budapesten hat kötetben kiadott ötnyelvű szótára (*Slowár Slowenski Česko—Latinsko—Nemecko—Uherski; Szlovák—cseh—latin—német—magyar szótár*) jelentős számban ölel fel szavakat a szlovák nyelvjárások szókincséből, elsősorban a Nagyszombat környékiből és szülővidékének, Felső-Árvának a népnyelvéből.

Céltudatosan foglalkozik már a szlovák nyelvjárásokkal Ludovít Štúr (1815—1856), a mai szlovák irodalmi nyelv megalapítója. A szlovák nép e nemzeti ébresztője beavatott szakértője és szorgalmas kutatója volt a szlovákság népnyelvének. Kísérletet tett a szlovák nyelvjárások osztályozására is. Nem gyűjtött ugyan rendszeresen, de gyakori utazásai és vidéki látogatásai alkalmával mindig jegyeztetett, és érdeklődött a meglátogatott község s környéke nyelvjárása felől. Levelezéssel is igyekezett népnyelvi anyagot szerezni. Igen szép anyagot gyűjtött pozsonyi működésének éveiben, líceumi tanár korában, a falvakból összesereglt tanítványaitól.

Az első rendszeres szlovák nyelvjárás-kutatónak Samo Czambelt (1856—1919), a jeles nyelvtaníró-t kell tekintenünk. Ő már tervbe vette az összes szlovák nyelvjárás alapos tanulmányozását és rendszeres feldolgozását. Össze-gyűjtött tekintélyes nyelvjárási anyagának egy részét 1906-ban adta ki. Ebben a kelet-szlovákiai nyelvjárásokat dolgozta fel kellő részletességgel. A közép-szlovákiai nyelvjárásokról írt becses tanulmányát a három év múlva bekövetkezett halála miatt már nem tudta sajtó alá rendezni, de hagyatéka igen értékes hagyományként maradt utódai rendelkezésére. A nyugati nyelvjárások feltárásához már nem juthatott hozzá. Czambel sok érdemet szerzett a szlovák népnyelvkutatásban. Azóta is három fő nyelvjárást tartanak nyilván s ezeken belül mindeddig még eléggé el nem határolt tájnyelveket. E három fő nyelvjárás területét így határozhatjuk meg közelebbről: A kelet-szlovákiai nyelvjárás-terület magába foglalja a volt Szepes, Sáros, Zemplén és Abaúj vármegyék szlovák kőzségeit. A közép-szlovákiai nyelvjárás-területhez az egykori Árva, Liptó, Túróc vármegye, valamint Trencsén megyének délkeleti és Nyitra megyének keleti része, továbbá Bars, Hont, Zólyom, Nógrád és

Gömör megyék helységei tartoznak. E határvonaltól nyugatra a nyugat-szlovákiai nyelvjárasterület fekszik.

Czambel elhunya után a cseh nyelvészek vitték előbbre a szlovák népnyelvkutatást. Közülük Alois V. Šembera a Csehszlovák nyelvjárastan alapvonalai (Základy dialektologie československej. Bécs, 1864) c. munkájában a szlovák nyelvjárások újabb és pontosabb osztályozásával kísérletezett. František Pastrnek levelezők segítségével gyűjtögetett szlovák népnyelvi anyagot. Kutatásainak eredményeit 1888-ban tette közzé a Bécsben megjelent „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn” c. könyvében.

A szervezett és nagyobb szabású szlovák népnyelvkutatás az első világháború után indul meg Václav Vážny professzor irányításával és odaadó munkásságával. Vážny professzor már kezdetben kisebb kérdőívet állított össze. 1928-ig főleg levelezőkkel dolgozott. Amikor 1929-ben kinevezték egyetemi tanárrá, és Pozsonyba került, új, igen termékeny szakasz kezdődött meg a szlovák népnyelvkutatás történetében. Az eddigi bűvárkodások ugyanis inkább egyéni és önkéntes vállalkozások voltak, a kutatók egymástól elszigetelten dolgoztak irányító és összefogó központ nélkül. Vážny minden kínálkozó alkalmat megragadott, hogy közügyggyé tegye a nyelvjáraskutatást. Sikerült biztosítani a vele járó anyagi kiadások fedezését. Olyan kedvező viszonyok között dolgozhatott és szervezhetett, amilyenekre korábban mint középiskolai tanár nem is gondolhatott. Kibővítette a levelezők körét, és bevont a munkába több vidéki értelmiségit, tanítót, papot és tisztviselőt. Hallgatói közül évről évre többet avatott be a népnyelvi gyűjtés technikájába. Tanfolyamokat tartott részükre, hogy felkészülten, nyelvjárás alapismeretek birtokában végezhessek a vállalt feladatot. Kutatópontjainak számát lényegesen kibővítette. Hogy a munka ütemét meggyorsítsa, az egész szlovák nyelvjárasterületet több részre bontotta, s az egy-egy részen folyó kutatást legjobb, legtapasztaltabb tanítványaira bízta. Így keleten Dr. Jozef Štolc, Közép-Szlovákiában Dr. Eugen Pauliny, délen Dr. Jozef Orlovský, nyugaton pedig Dr. Ladislav Šimonič szervezte és végezte a népnyelvkutatást. E szervezett kutatásnak hamar meglátszott a gyümölcse. A harmincas évek elején már vagy 800 községből és kb. 1100 levelezőtől és képzett gyűjtőtől kapott nyelvjárás anyagot kérdőíveire. A Szlovákia határain túl élő szlovákság népnyelvről 7 levelező tájékoztatta, pl. Békéscsabáról, Tótkomlósról és Jugoszláviából. A beérkezett anyagot nyomban rendszerezte és céduláztatta. A gyűjtést lehetőség szerint ellenőrizte, s a hiányosságokat újabb gyűjtéssel pótolgatta. Több kisebb, de fontosabb kérdést közben fel is dolgozott, és ezekből rendszeresen közölgött. A szlovák nyelvjárások terjedelmesebb szintetikus munkája (Nářeči slovenská. Československá vlastiveda III, 1934) a szlovák nyelvjárásoknak mindeddig a legrészletesebb és legmegbízhatóbb rendszerezése.

Vážny vonzó emberi egyénisége egyre több friss munkaerőt nyert meg a nyelvjáraskutatás ügyének. Mint közkedvelt oktató és igazi nevelő elméletileg jól felvértezett szakembereket nevelt. Szaktekintélyével és elért eredményeivel az érdekelt szervek és hivatalok pártfogását is megnyerte. Ilyen körülmények között már merészebb terveket is szövögetett. Arra gondolt, hogy a rendelkezésre álló nyelvjárás anyagot kibővíti, kérdőíveit több olyan címszóval kiegészíti, amelyek a szlovákság néprajzának, történelmének és társadalmi életének szókincsébe tartoznak, s ezzel lerakja a szlovák nyelvatlasz elkészítésének az alapjait. Az 1938-as és a későbbi politikai események azonban megfosztották nagyszerű célkitűzései megvalósításának lehetőségeitől.

Meg kellett ugyanis válnia a pozsonyi egyetemtől, abba kellett hagynia majdnem 20 éves szlovákiai néprnyelvkutatói munkáját. Távozásával lezárult a szlovák néprnyelvkutatás anyaggyűjtésének igen fontos és sok tanulsággal járó korszaka, s utána majdnem 10 évig legfeljebb pangásról beszélhetünk e területen. Váznynem törte le a méltánytalan nacionalista eljárás. Amióta a prágai egyetemen működik, egy nagyon alapos és értékes monográfiával ajándékozta meg a nyelvjárást, melyben Szlovákia lepkenéveit dolgozta fel (O jménech motýlů v slovenských nářečích. Bratislava, 1955).

E 338 oldalas, 10 térképpel ellátott művében van néhány magyar vonatkozás is. A 2. számú térképen bemutatja, milyen alakváltozatai, illetve milyen más elnevezések használatosak a *lišaj* „pillangó, lepke (nappali vagy éjjeli)” szó jelentésben. A 9 alakváltozat és jelentés közül az egyik *ďuk* „éjjeli lepke”. BALECZKY E. nyomán (vö. EtSIRoum. I, 106—111) elfogadjuk, hogy e név a magyar *dög*-ből származik, s egyike azon vándorszavaknak, amelyek a románból kerültek át a kárpátukránba, onnan pedig a keleti szlovák és a déli lengyel nyelvjárásterületre. Felvetődhet azonban a kérdés, közbe kell-e iktatnunk a román közvetítést, hiszen a szó közvetlenül is eljuthatott a magyarból a Vázny által felsorolt Legenyemihály (Michalany), Felsőrákóc (Rakovec nad Ondavou), Vinna (Vinné), Fekésháza (Fekišovce), Livistye (Hlivište) községekbe (vö. VÁZNY i. m. 118—120). A szó jelentésváltozásának egyik s valószínűbb okát Vázny abban a néphitben látja, hogy az egyszerű ember az éjjeli lepkét a dög, halál jelképének és képviselőjének tartotta (vö. i. m. 120). Minden bizonnyal itt kell keresnünk a jelentésfejlődés okát, hiszen ismeretes, hogy a magyar nép több helyen, pl. a Medvesalján is a halál küldöttjét látja a nagyobb éjjeli lepkében, mondván, hogy a község legutoljára elhunyt lakosa vagy a nemrég meghalt családtag, rokon, jó- vagy rosszakaró jött el valakiért, tehát hamarosan meghal valaki a háznál, esetleg az udvarban.

A 4. számú térképen a *boszorka* 'éjjeli lepke' alakváltozatait és azonos jelentésű nyelvjárási szavait találjuk. Szerepel közöttük a *babočka*, *babuška*, *baboška*, *babuočka*, *babička*-szócsalád is. Az idézett szavak területi összefüggés nélkül megtalálhatók Kassán, majd tőle délre Hernádesány (Čaňa) és délnyugatra Makranc (Mokranec), továbbá Besztercebánya (Banská Bystrica), Zólyom (Zvolen) stb., valamint Liptóváralja (Liptovský Hrádok) stb. s végül Csaca (Čadca) helységekben. Hasonló lepkenévek előfordulnak a Szovjetunió és Jugoszlávia területén is. Vázny e szavakat egy ősi *baba* — talán 'termés istennője' deminutívumainak tartja, és úgy véli, hogy a totemizmus emlékeként őrződött meg. Szerintem nagyon valószínű, hogy a Kassa környéki s talán a Garam menti alakváltozatok a magyar *baboskák*-ra (*bab* — *babos* — *baboska*) mennek vissza. Az előző és még a következő nevek is világosan mutatják, hogy magyar lepkenévek egyáltalán nem ritkák e területen.

Az 5. számú mellékleten a *letačka* 'lepke (általában)' vagy 'nappali lepke' jelentésű szavaknak és változatainak földrajzi elterjedését szemlélhetjük. Van közöttük *pipiš*, *pipiška*, *pipišenka*, *pipiliška* stb. szóalak is. Ezek zömével a Losonc (Lučenec) és Kékkő közötti sávban, a két várostól északabbra és délebbre fordulnak elő; ezenkívül megtalálhatók Málnapatakán (Málinec) és Osgyánban (Oždín), Zólyom (Zvolen) és Felsőopátin (Horné Opatovce). Vázny a szót a hangutánzó-hangfestő *pi*, *pip*, *pipi* alakokból származtatja, s származékait több szláv nyelvből is kimutatja. Lehetséges ez a magyarázat, de mégis bizonyos fenntartással fogadjuk. A magyarban is él ez a szó — ugyanúgy madárnévként is, mint a szláv nyelvekben. Losonc (Lučenec),

Fülek (Filakovo), Rimaszombat (Rimavská Sobota) környékén általános használatú. Az a tény, hogy a szóra nagyobb számban magyarul területről van adat, azt sugalmazza, hogy nem lehet teljesen figyelmen kívül hagyni a magyar szót sem, de lehetséges itt párhuzamos szóalkotás is a szlovák és magyar, valamint a többi szláv nyelvben. Bárcei szintén hangutánzó szóval valószínűsíti a kérdéses szó alapját.

A magyar *lepke* szónak sok alakváltozata él a szlovák nyelvjárásokban. Vázny ezeket idézi: *lepka*, *lepka*, *lepiš*, *lpiška*, *lipitka*, *lependa*, *lependik*, *lependlik*, *lepetka*, *lepitka*, *lebetka*, *lebijetka* (l. uo. 213—6). Kálmán Bélától kapott értesülése alapján magyar nyelvjárásokból is idéz másfajta alakváltozatokat. Megállapítja, hogy a név a magyarból került át a többnyire vegyes lakosságú községekbe.

Könyve 216—7. lapjain foglalkozik a *kardoš*, *kardoška* lepkenévvel. Megállapítja, hogy a szó nyilvánvalóan magyar eredetű. Megemlítjük, hogy ugyanez a lepkenév megvan Besztercebánya (Banská Bystrica) környékén, s rovarevként ismerik pl. Garamszentkereszt vidékén is (Sv. Kríž nad Hronom, ma: Žiar).

Vázny távozása után néhány kiváló tanítványa, főként Eugen Pauliny és Jozef Štolc vették gondozásukba a szlovák népnyelvkutatás ügyét. Litográfált kérdőívet állítottak össze kibővítve a Váznyét 437 címszóra. Az 1—230-ig terjedő címszavakat hangtani, a 231—437-ig levő kérdéseket alaktani s kisebb mértékben lexikális jelenségek vizsgálására szánták. A háborús és a kedvezőtlen gazdasági viszonyok miatt azonban a gyűjtéshez nem foghattak hozzá.

A népi demokratikus államhatalom megszilárdulása, pontosabban az 1947. év új korszak kezdetét jelenti a szlovák nyelvjárás kutatásban. Átfogóbb és átgondoltabb tervek alapján új alapokra fektetik az egész nyelvjárási gyűjtést. Döntöttek abban is, mi a gyűjtés fő célja. Úgy határoztak, hogy mindenké előtt a szlovák nyelvatlaszhoz szükséges anyagot fogják gyűjteni. Mivel a Vázny-féle anyag több fogyatékosága miatt már nem felelt meg az újabb célkitűzéseknek és követelményeknek (pl. nem volt megbízható minden vonatkozásában, eléggé heterogén volt az anyag, több kérdésre egyáltalán nem vagy csak kevés helyről kapott választ, a jelölésből hiányzott az egyöntetűség, hiszen levelező-gyűjtői nem rendelkeztek minden esetben a minimális fonetikai előképzettséggel sem), Pauliny, Štolc és Orlovský új kérdőívet állítottak össze. Ebbe 750 kérdést vettek föl, de egy-egy kérdés több olyan szót tartalmaz, amelyek valamilyen szempontból egybetartoznak, rokonságban vannak egymással, úgyhogy végeredményben 2000 címszót találunk a 100 lapos gyűjtőfüzetben. A kérdést nem formulázták meg rajtuk, a címszó irodalmi alakját tüntették föl; helyenként fölhívják a gyűjtő figyelmét, hogy a szó jelentéséről vagy ragos alakjáról győződjenek meg. A gyűjtőmunkába bekapcsolódott a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének népnyelvkutató csoportja is. Újabb kutatógárdát képeztek ki. Hogy a jelölésben lehetőleg egységesek legyenek, csoportos, 3—4 napos kiszállásokat szerveztek. Minden egyes alannyal való beszélgetés után összegezték tapasztalataikat, értékelték kinek-kinek a gyűjtését, rámutattak a legeredményesebb kérdezés módszereire, s egyeztették a jelölési rendszert, technikát. Ilyen körülmények között előkészületek után hozzáláttak a munka dandárjához. Hálózatukban szerepelt Szlovákia valamennyi tiszta szlovák nyelvű községe (kb. 2600), sőt kiszálltak több vegyes lakosságú helységbe is (szlovák—magyar, szlovák—ukrán, szlovák—lengyel, szlovák—cseh). A gyűjtés érdemében 1952-ben befejeződött. A közsé-

gek 25 százalékát kétszer járták be, hogy ellenőrizzék a lejegyzés helyességét, pontosságát, egyöntetűségét és az eredeti célkitűzések szellemének érvényesítését. A kirívó és kétes adatokat ma is folyamatosan ellenőrzik. A szakemberek véleménye szerint a begyűjtött anyag teljesen megbízható és több célra (nyelvatlasz, nyelvjárási, tájszólási határok, nyelvi norma, a szlovák nyelv szótára, településtörténeti kérdések, nyelvi kölcsönhatások stb.) felhasználható. Egy községben általában egy, ritkábban két gyűjtő fordult meg. Közvetlen módszerrel gyűjtöttek. Az alanyok többsége 45—50 éves volt. A generációs kérdéseket csak mellesleg, egyéni belátás szerint vették figyelembe.

A gyűjtőmunka befejeztével hozzáfogtak a térképezéshez, illetve a próbatérképek elkészítéséhez. Ezek 1954-ben kerültek ki a nyomdából. Rajta van Szlovákia valamennyi helysége (kb. 3000). A vastagabb, rajzlapszerű papirosból készült térkép méretei: 120 × 60 cm. Eddig teljesen elkészült 34, részben vagy 220 térkép. A térképezéssel nagyon lassan haladnak a kis létszámkeret és a hálózat sűrűsége miatt. Több fontos kérdés végleges tisztázása sem történt még meg. Ezek közül csak kettőt-hármat említek. A címszavak száma szerint kétezer térképet kellene elkészíteni. Ehhez sokkal nagyobb létszámú térképező kellene. Viszont féltő, hogy a létszám nagyobb arányú emelésével sokat szenvedne az egységes térképezési eljárás. A mostani méretű térképeket, akár füzetekben, akár kötetekben adnák ki, nehézkes volna forgatni, tanulmányozgatni, hisz mázsaszámra rúgna az összsúlyuk. Minden szónak több, igen gyakran 20—70 változata is van. Szemléltetésül idézek néhányat: 1. *plnj* 'teljes, egész': *pulni, puyni, polni, pouyni, povni, pólni, pelni, peuně, póni, puone, pólni, pólni, plni, pulni* stb. 2. *sól* 'só': *sol, sul, suol, sül, sěl, sěl, sůla, soła, sol, sól, svol, svol, suol, sul, sül* stb. 3. *hora* 'hegyvidéki erdő': *huora, hora, hvora, hvere, hväre, hvóre, hura, gura, xura, gora, xvora, hvura, húra; les, háj, verx* stb. 4. *čo* 'mi, mit': *čo, čó, co, čvo, čuo, čoš, šo, ša, šo, sco, što* stb. 5. *med* 'méz': *med, mēd, mad, miad, mād, miat, méd* stb. 6. *utorok* 'kedd': *utorok, úteri, vüterek, uterek, vuterek, outerek, xtorek, huterek* stb. Egyébként látni lehetett ezt a Vážny-anyagból idézett szavaknál is. Ennyi alakváltozatot még ekkora térképekre sem lehet berajzolni semmiféle jelzéssel. E nehézségekkel az 1960 tavaszán tartott népnyelvkutató konferencián behatóan foglalkoztak.

Egyesek azt javasolták, hogy ne kerüljön egész Szlovákia területe egyetlen térképre, hanem osszák fel több részre, pl. keletre, középre és nyugatira. A résztvevők többsége azonban úgy látta, hogy bár tetszetős a terv, nem valószínűsíthető meg, mert a területi tagolással megsokszorozódna a térképek száma is, ez pedig nem kívánatos, s nem is volna célszerű, mert megnehezítené az áttekinthetést az egyes jelenségek földrajzi elterjedéséről. Egyelőre az az indítvány látszik legelfogadhatóbbnak, hogy nem vesznek föl minden községet, hanem csak azokat, amelyek legtisztábban és több helység, nagyobb terület nyelvi állapotát tükrözik. Ezzel a megoldással kisebb térképekkel is beérnék. Az is valószínű, hogy egy térképen a címszón belül csak egy hang vagy hangsoport viselkedését fogják jelölni, ha pedig egyéb hangtani vagy alaktani változás miatt is fontos, akkor második, harmadik stb. térkép is készül róla.

Hogy hány térképből áll majd véglegesen a szlovák nyelvátlasz, s mely jelenségeket fognak térképezni, azt eldöntik a közeljövőben, amikor elvégzik az egybehangolást az ugyancsak készülő cseh, orosz és a többi szláv nyelvátlasz szempontjaival, anyagával. Egyelőre abban állapodtak meg, hogy egy füzetet megjelentetnek 1963-ban, s az összesnek 1975-ig kell elkészülnie. Minden tér-

képhez készül majd tömörebb magyarázat vagy magán a térképen, vagy pedig külön kiadványban.

A nyelvatlasmunkálatok mellett 1951 óta szélesebb arányú nyelvjárási szöveggyűjtés is folyik. Ebben a munkában csak tapasztalt kutatók, főként az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének belső munkatársai vesznek részt. A lejegyzett szöveget külön erre a célra rendelt lapokra gépelik egységes átírással. Egy lapra csak 25 sort gépelnek. Eddig 6000 oldalnyi szövegük van. Ebből állítják majd össze az oktatási és tudományos célokat szolgáló nagyobb nyelvjárási olvasókönyvet.

Nem feledkeztek meg a nyelvjárási monográfiákról sem. Ján Stanislav Liptó nyelvjárást dolgozta fel (Liptovské nářečie). Eugen Pauliny és Anton Habovštiak Árva nyelvjárájáról írtak monográfiát. Az első szerző éppen azoknak a településeknek a népnyelvét örököltette meg, amelyeket teljesen kiűritettek, mert helyükön ma az árvai vízduzzasztó hatalmas mesterséges távának hideg hullámai játszadoznak. J. Lipták és J. Líška a kelet-szlovákiai nyelvjárássokról írtak alapos tanulmányt. Ferdinand Buffa a Bártfa melletti Hosszúrét (Dlhá lúka) nyelvjárást dolgozta fel monografikusan. Štefan Tóbič a gömöri és szépeességi szlovák népnyelvről írt önálló művet.

A határon túl élő szlovákság nyelvjáráisairól is vannak monográfiák. Legtöbbet gyűjtöttek eddig a magyarországi szlovákság lakta községekben. Különösen kedvező alkalmat teremtettek ehhez maguknak 1946-ban, pontosabban ez év március 11-től április 15-ig, amikor a Csehszlovák Áttelepítési Bizottság propagandauton tartózkodott Magyarországon. E bizottságon belül alakítottak ugyanis egy „szociográfiai” csoportot (vö. *Linguistica Slovaca* IV—VI, 435), amely egyebek között népnyelvkutatást is végzett szerte az országban, ahol szlovákok laktak vagy laktak. Az ekkor végzett gyűjtés eredményét J. ŠROLČ a „Három szlovák sziget nyelvjárása Magyarországon” (*Nářečie troch slovenských ostrovov v Maďarsku. SAV. 1949*), VINCENT BLANÁR az „Adatok a szlovák személy- és helynevekhez Magyarországon” (*Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku. SAV. 1950*) s végül PAVEL ONDRUS a Közép-szlovákiai nyelvjárást a Magyar Népköztársaságban (*Stredoslovenské nářečia v Maďarskej ľudovej republike. SAV. 1956*) c. munkában tették közzé.

1950 óta hangfelvételeket is készíttetnek, amelyekről fokozatosan lemezek készülnek, hogy tartósan raktározhassák a népnyelvi szövegeket későbbi kutatások céljaira.

Jó néhány évvel ezelőtt J. Orlovský vezetésével szögyűjtést is szerveztek egy nagyobb, esetleg teljes szlovák tájszótár számára. Ez a munka jelenleg szünetel.

A szlovákiai kárpátukrán községek népnyelvének tanulmányozása természetesen folyik.

Vázny professzor tervében annak idején a magyar falvak nyelvjárájának a felkutatása, feltárása is helyet kapott. Saját tapasztalatomból tudom, mennyi megértéssel, készséggel és tanáccsal támogatta ezt az ügyet. 1937-ben megalakult egy magyar népnyelvkutató csoport, melynek a szellemi irányítója Arany Albert volt. Aranynak már 1938-ban készen volt egy kérdőíve, amellyel a szlovák nyelv magyar jövevényeinek földrajzi elterjedését akarta megállapítani. Nehéz volna megmondani, hány szó szerepelt rajta, de annyi bizonyos, hogy az volt mindeddig a legteljesebb ilyen jegyzék. Terjedelmére csak abból tudunk következtetni, hogy a *depó* szó a 186-ik volt. Közöttük volt például a

cserebogár (szl. *čerebuk*), *csiba* (szl. *čiba*), *csík* (szl. *čik*), *csikós* (szl. *čikoš*), *csurgó* (szl. *čurgov*), *daráló* (szl. *daralov*), *borizú alma* (szl. *borizouka*), *bojtár* (szl. *bojtar*) stb. szó. A jegyzéket ma sehol sem lehet megtalálni. A magyar népryelvkutatás reményteljesen indult, 1938 nyarán vagy tizen gyűjtöttek a terv keretében és állami ösztöndíjjal. A gyűjtők jó része ebből készítette szakdolgozatát is, a legtöbben Debrecenben Csúry Bálint vezetésével (Fekecs, Czukás, Komjáthy, Berecz, Kovács stb.).

A szlovák dialektológia jelentőségét már e vázlatos áttekintés is érzékelteti. Az általános elvi és módszertani tanulságokon kívül már csak azért is számot tarthat érdeklődésünkre, mert a többévszázados nyelvi kölcsönhatás miatt nagyszámú szlovák jövevényszó van különösen északi nyelvjárásainkban. Ezeknek pontos felderítése nehezen képzelhető el a szlovák dialektológia eredményeinek ismerete nélkül, de fordítva is áll a tétel: a szlovák dialektológiának is nagy hasznára lehetnek a magyar nyelvjáráskutatás eredményei, mert bizonyára sok magyar elem található a szlovák nyelvjárásokban, ami méltán számíthat érdeklődésünkre. A szlovák nyelvátasz és tájszótár sok tanulságot szolgáltat majd a magyar nyelvtörténet és nyelvjáráskutatás művelőinek is.

KOVÁCS ISTVÁN

Die Ergebnisse der slowakischen Mundartforschung

Die systematische Mundartenforschung der slowakischen Sprache ist mit dem Namen von S. CZAMBEL verbunden, der am Ende des XIX. und am Anfang des XX. Jahrhunderts die östlichen und mittleren slowakischen Mundarten planmäßig studierte und die Unterschiede zwischen den einzelnen Mundarten zum ersten Mal wissenschaftlich registrierte. In der Periode zwischen den zwei Weltkriegen wurde die Sache der slowakischen Mundartenforschung von Professor V. VÁŽNY organisiert. Er hat zahlreiche Schüler erzogen, sammelte viel wertvolles Material — auch durch Korrespondenten; er hat Forschungsreisen aufs Terrain veranstaltet, das gesammelte Material geprüft, systematisch geordnet und im Jahre 1934 seine große Synthese über den slowakischen Mundarten herausgegeben. Als er 1938 nach Prag versetzt wurde, führte er auch seine Forschungen über den slowakischen Mundarten weiter fort und hat im Jahre 1955 eine wertvolle Monographie über die Namen der Schmetterlinge in der slowakischen Sprache erscheinen lassen.

1947 wurden die Arbeiten des slowakischen Sprachatlasses begonnen. Eine jede Ortschaft mit slowakischer Bevölkerung wurde in dieses großangelegtes Unternehmen aufgenommen und die lokale Sammlung in etwa 2600 Orten im wesentlichen bis 1952 beendet. Zurzeit ist die Kartographierung im Gange. Es wurde Material für etwa 2000 Karten eingesammelt. Die Ausgabe des ganzen Materials soll nach den Plänen bis 1975 beendet werden. Außer der Arbeit am Sprachatlas wird auch die Sammlung von mundartlichen Texten und Dialektwörtern fortgesetzt. Zahlreiche bedeutende dialektologische Monographien wurden veröffentlicht: teilweise über die Mundarten in der Slowakei, teilweise über die slowakischen Dialekte in Ungarn. Die Ergebnisse der slowakischen Dialektologie sind wegen der wechselseitigen Einflüsse zwischen der slowakischen und ungarischen Sprache auch für die ungarische Mundartforschung von besonderer Bedeutung.

I. Kovács

